

NC
DO

ONDERZOEK

NEDERLANDERS & LANDROOF

Evelien Boonstoppel

Wat Nederlanders vinden...

- Nederlanders onbekend met thema landroof
- Na kennisgeving ruime meerderheid voor stoppen landroof
- Inzet gevraagd van zowel lokale als internationale partijen
- Ook rol weggelegd voor Nederlandse overheid
- Bedrijven die zich schuldig maken aan landroof moeten volgens Nederlanders worden aangepakt
- Persoonlijke actiebereidheid onder Nederlanders om landroof te stoppen minder groot
- Negatief scenario werkt het best om Nederlanders te betrekken bij landroof

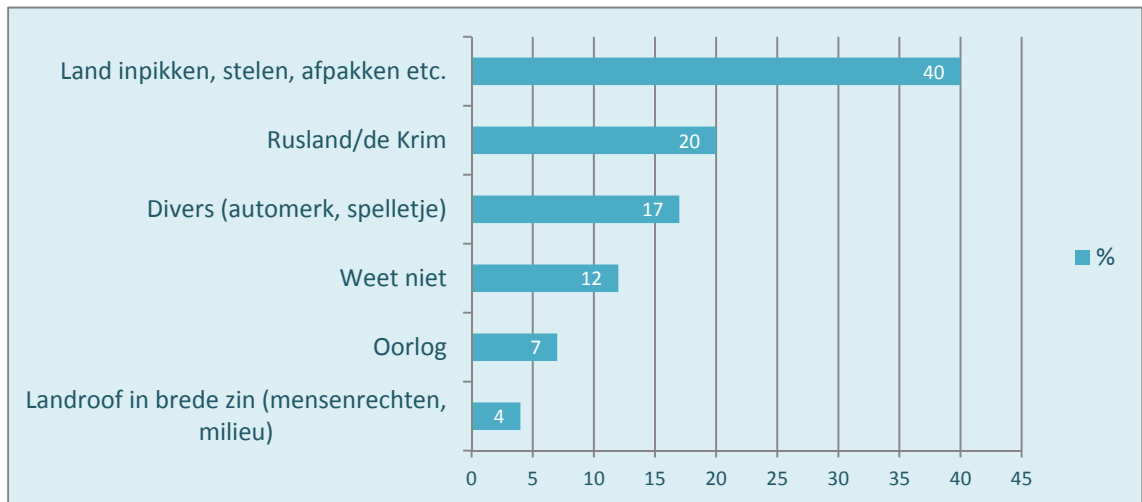
Landroof – ook wel *land grabbing* genoemd – is een thema dat mens en de natuur raakt. Met het ontginnen van land ten behoeve van commerciële investeringen worden (vaak) mensenrechten en milieuregels geschonden. ActionAid heeft als doel de problematiek rondom het thema landroof breed op de kaart te zetten binnen Nederland. In opdracht van ActionAid onderzoekt NCDO daartoe hoe Nederlanders aankijken tegen landroof. Wat weten zij van dit thema? Moet er volgens hen iets worden gedaan om landroof tegen te gaan en zo ja, door wie? En in hoeverre zijn zij bereid om zélf actie te ondernemen om landroof te stoppen? Ook is onderzocht hoe

het beste gecommuniceerd kan worden over landroof om Nederlanders bij dit thema te betrekken.

Nederlanders onbekend met thema 'landroof'

Nederlanders zien landroof grofweg als het onrechtmatig toe-eigenen van een (stuk) land. Ze associëren het thema met 'het stelen van land', 'het inpikken van een land' of kortweg 'landjepik'. Dit inpikken kan volgens Nederlanders op macroniveau (overheid, landen) en op microniveau (gemeenten, burens) plaatsvinden.

Figuur 1. Wat is het eerste waaraan u denkt bij de term “landroof”?

Hoewel deze associaties niet per definitie onjuist zijn, blijkt slecht een enkeling (4%) de link te leggen tussen het (al dan niet illegaal) toe-eigenen of aankopen van land door bedrijven of overheden en de gevolgen die dat heeft voor de voormalige lokale eigenaars en de natuur.

“Grote bedrijven verjagen de inheemse bevolking van hun akkers en beginnen met grote plantages, illegale houtkap.”

“Stukken grond afnemen van lokale bevolking voor economische doeleinden.”

Wat opvalt is dat het thema landroof door Nederlanders vaak wordt geassocieerd met (klassieke) oorlogsvoering tussen landen. Aangezien de annexatie van de Krim door Rusland ten tijde van het verzamelen van de gegevens voor deze studie actueel was en veelvuldig in het nieuws werd behandeld, is het geen verrassing dat er door de respondenten vaak (20%) werd verwezen naar dit specifieke politieke conflict als illustratie voor landroof.

Overige antwoorden die meerdere keren worden gegeven zijn het automerk Landrover en spelletjes zoals Risk en Stratego. Ongeveer één op de acht Nederlanders (12%) zegt geen idee te hebben wat de term landroof betekent.

Samenvattend is duidelijk dat Nederlanders (nog) onbekend zijn met het thema landroof en de gevolgen hiervan voor de lokale bevolking en de natuur. Er is nog veel ruimte om deze thematiek te verduidelijken en Nederlanders inzicht te geven in en kennis te

verschaffen over landroof. Dit blijkt ook uit de antwoorden die respondenten zelf geven in een vervolgvraag. Na het voorleggen van een korte introductie en een toelichtend scenario over het thema landroof, reageren sommigen met verbazing op het feit dat zulke praktijken voorkomen.

“Belachelijk! Als ik dat wist dan zou ik geen cola meer drinken.”

“Ben erg verbaasd dit te horen. Had dit niet verwacht.”

Verschillende partijen opgeroepen om landroof te stoppen

Na een korte introductie met daarin een verduidelijking van wat er onder het begrip landroof wordt verstaan, is de respondenten gevraagd of zij vinden dat landroof gestopt moet worden en wie zij verantwoordelijk houden hiervoor.

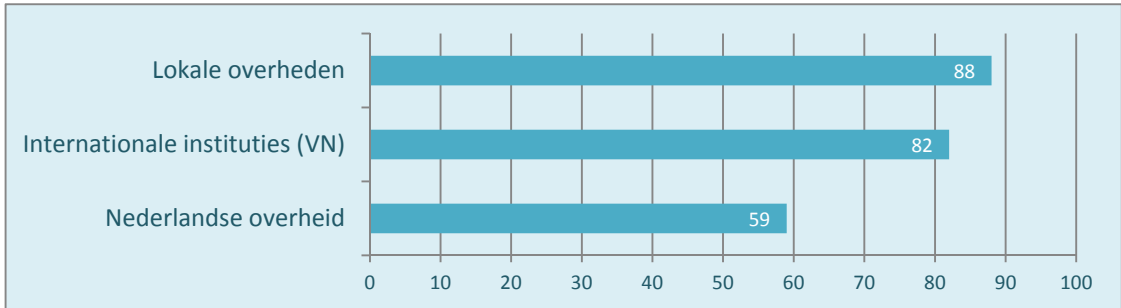
Nederlanders zijn ervan overtuigd dat landroof moet worden tegen gegaan. Ruim 86% is het ermee eens dat landroof moet worden gestopt.

Nederlanders zijn het er verder in grote mate mee eens dat zowel lokale overheden als internationale instituties zoals de VN landroof tegen moeten gaan. 88% vindt dat lokale overheden ervoor moeten zorgen dat landroof in hun landen stopt. 82% is het ermee eens dat internationale instituties, zoals de Verenigde Naties of de Wereldbank, hier ook aan moeten bijdragen. Hoewel iets minder overtuigd, ziet de meerderheid ook

een rol weggelegd voor de Nederlandse overheid: 59% is het ermee eens dat de

Nederlandse overheid moet helpen om landroof wereldwijd te stoppen.

Figuur 2. In hoeverre bent u het ermee eens dat de volgende instituties landroof moeten helpen stoppen? (% (helemaal) mee eens)

Het is duidelijk dat Nederlanders vinden dat ingrijpen noodzakelijk is: landroof moet worden gestopt. Hierbij vindt men niet dat enkel de lokale overheden verantwoordelijk zijn voor het oplossen van de problemen rondom landroof. Ook internationale instituties zoals de VN en (in mindere mate) de Nederlandse overheid krijgen een rol toebedeeld. Het tegengaan van landroof kent dus een gedeelde verantwoordelijkheid. Bovendien vindt men dat de bedrijven die zich schuldig maken aan landroof ook moeten worden aangepakt: 84% van de Nederlanders is het hier (helemaal) mee eens.

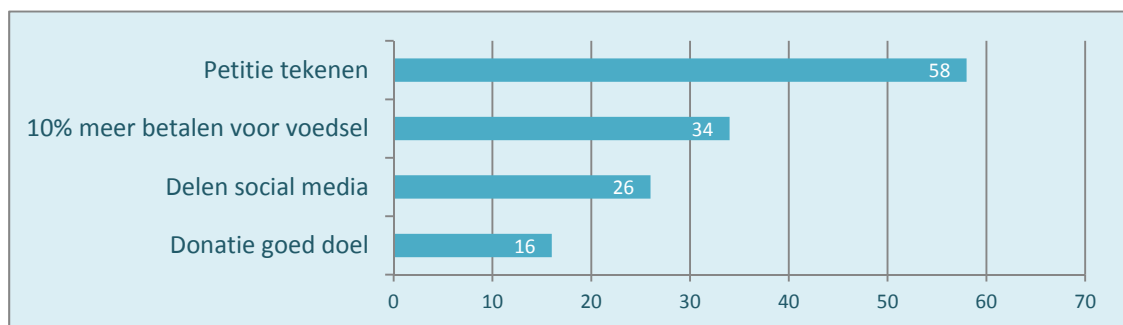
Persoonlijke actiebereidheid om landroof te stoppen minder groot

De roep onder Nederlanders om ingrijpen bij landroof is zoals gezien groot. De overgrote meerderheid van de Nederlanders vindt dat zowel (lokale) overheden als internationale instituties als de VN landroof zouden moeten aanpakken. Maar ziet men ook een rol voor

zichzelf weggelegd, en zo ja, tegen welke prijs? De persoonlijke actiebereidheid onder Nederlanders om landroof te helpen stoppen is minder overtuigend. Waar de meerderheid (58%) nog bereid is om een petitie te tekenen om landroof te stoppen, is slechts een kwart (26%) bereid om berichten over landroof te delen via sociale media. De bereidheid om financieel bij te dragen is nog kleiner: slechts 16% zegt geld te willen doneren aan een organisatie die landroof probeert te stoppen. Naar mate de persoonlijke kosten stijgen, lijkt de bereidheid om zich persoonlijk in te zetten af te nemen.

Opmerkelijk is echter dat tegelijkertijd een derde (34%) van de Nederlanders bereid zijn te zijn om 10% meer voor voedsel te betalen als daarmee gegarandeerd wordt dat er op geen enkele manier sprake is geweest van landroof. Deze maatregel kost per saldo waarschijnlijk meer dan een donatie aan een organisatie die landroof probeert te stoppen¹.

Figuur 3. Persoonlijke bereidheid om in actie te komen om landroof tegen te gaan (% (helemaal) mee eens)

¹ Een mogelijke verklaring voor de lage bereidheid tot doneren is het lage vertrouwen in goede doelen in het algemeen en niet zozeer de onwillingheid van een persoonlijke financiële bijdrage.

Geen duidelijk profiel

Er is geen duidelijk profiel op te maken van het type Nederlander dat het meest begaan is met landroof en de consequenties daarvan. De twee laagste inkomensgroepen (maximaal twee keer modaal) zijn het er vaker mee eens dat de Nederlandse overheid moet ingrijpen dan Nederlanders die meer verdienen. Ook zeggen zij vaker bereid te zijn om berichten via social media te delen en om een petitie te tekenen. De acties die hogere kosten met zich meebrengen zijn weer populairder onder hoger opgeleiden. In het algemeen zijn vrouwen welwillender dan mannen om zich persoonlijk in te zetten om landroof te stoppen.

Verschillende scenario's roepen verschillende emoties op

Een breed thema als landroof is vanuit meerdere invalshoeken te benaderen. Wat is nu het meest effectieve kader ('frame') om de thematiek rondom landroof op de kaart te zetten in Nederland?

De respondenten werden opgedeeld in vier gelijke groepen die ieder een andere toelichting (scenario) voorgelegd kregen met betrekking tot het thema landroof (zie bijlage voor volledige omschrijving).

- Scenario 1: Negatief: landroof in Tanzania door een buitenlands bedrijf
- Scenario 2: Positief: project om landrechten van vrouwen in Malawi te versterken
- Scenario 3: Positief: succesvolle actie lokale bewoners tegen landroof
- Scenario 4: Negatief & positief: Name & Shame met positief gevolg

Het blijkt dat deze verschillende frames onder Nederlanders inderdaad verschillende emoties oproepen. Scenario 1 wekt onder nagenoeg alle respondenten afschuw, ergernis en boosheid op. Het breken van de belofte van een bedrijf om in ruil voor grond nieuwe voorzieningen zoals scholen en ziekenhuizen te plaatsen roept verontwaardiging op. Men vindt het schandalig dat een bedrijf de lokale bevolking zo behandelt.

“Het roept boosheid op. Er is groot onrecht gedaan aan deze mensen. Onvoorstelbaar dat een dergelijk bedrijf dat zomaar doet en daar dan ook mee wegkomt.”

Het is niet zozeer het feit dat de lokale bewoners hun grond zijn kwijt geraakt dat

ergernis oproept, maar vooral het niet nakomen van de beloftes door het bedrijf.

“Schande om mensen zo te misleiden en de beloftes niet na te komen.”

In tegenstelling tot het eerste scenario, heeft scenario 2 een positieve insteek. In deze schets wordt de nadruk gelegd op een succesvol project gericht op het versterken van landrechten van vrouwen om zich te kunnen wapenen tegen landroof. Deze positieve insteek leidt dan ook tot andere antwoorden. Men benadrukt de goede zaak van het succesvolle project, en dus niet het negatieve aspect van landroof.

“Een stukje gerechtigheid en een bemoedigend project om onrecht te bestrijden.”

Ook scenario 3 vertelt een positief verhaal en ook hier reageren de respondenten overwegend enthousiast op de succesvolle actie tegen landroof. Men prijst de protestactie van de lokale bewoners tegen bedrijven die land roven en de invoering van een wet om landroof tegen te gaan, zoals in het scenario wordt geschetst.

“Heel erg dat er bij die mensen eerst hun land wordt afgepakt. Blij dat er een wet is gekomen voor die inwoners, om zich te beschermen. En terecht!”

In scenario 4 wordt landroof vanuit een heel ander perspectief benaderd: in dit bericht staat de werkwijze van twee grote westerse multinationals Pepsi en Coca Cola centraal. De emoties die dit verhaal oproept zijn ook van een andere categorie. De reacties duiden op cynisme en een grote afkeer tegenover multinationals in het algemeen.

“Grote bedrijven deinzen nergens voor terug. Pas wanneer ze op vingers getikt worden doen ze er iets aan.”

Het thema landroof staat in de antwoorden minder centraal. Ook wijzen sommigen op de eigen verantwoordelijkheid die je als consument zou moeten nemen.

Het is duidelijk dat verschillende verhalen verschillende emoties oproepen. Het uiteindelijke doel van een campagne bepaalt grotendeels wat nu de meest geschikte communicatiestrategie is. Wil ActionAid slechts informeren over de problematiek, of

ook 'awareness' creëren en misschien uiteindelijk Nederlanders aanzetten tot actie?

Negatief scenario raakt Nederlanders het meest

Uit de resultaten blijkt dat alle vier de scenario's veel verzet tegen landroof oproepen. Onafhankelijk van het specifieke scenario dat de respondenten is voorgelegd, vindt in alle gevallen een grote meerderheid dat landroof moet worden gestopt. Toch roept scenario 1 de meeste weerstand op: 91% van de respondenten die dit verhaal voorgelegd kregen is het er (helemaal) mee eens dat landroof moet worden gestopt. Scenario 4 is het minst overtuigend: op basis van deze schets vindt 83% dat landroof moet worden tegengegaan.

Ook wat betreft de roep om ingrijpen is scenario 1 het meest overtuigend. Na het lezen van deze situatie is 67% voor inzet van de Nederlandse overheid. Ter vergelijking: onder de respondenten die scenario 2 voorgelegd kregen, is 52% het ermee eens dat de Nederlandse overheid moet helpen landroof te stoppen. Ook de roep om inzet van internationale instituties is het grootst onder de groep uit scenario 1: 87% van hen is voor ingrijpen, tegenover 77% bij scenario 4. Het lijkt er dus op dat een negatieve inkadering zoals scenario 1 het beste werkt om Nederlanders te overtuigen van de problematiek rondom landroof.

Het verschil in persoonlijke actiebereidheid dat de verschillende scenario's oproepen is echter minder groot. Ook in dit geval heeft

scenario 1 het meeste effect, maar het verschil is minder overtuigend. Om Nederlanders aan te zetten tot een persoonlijke bijdrage in het tegengaan van landroof lijkt het dus niet uit te maken welk kader er wordt gebruikt².

De staat van Nederland met betrekking tot het thema landroof lijkt voornamelijk te worden gekenmerkt door een gebrek aan kennis en inzicht onder de Nederlandse bevolking. Veel Nederlanders zijn nog onbekend met de problematiek. Op dit moment lijkt het informeren over de dramatische gevolgen van landroof de eerste stap in het op de kaart zetten van dit thema.

Verantwoording

Het onderzoek is tussen 28 maart 2014 en 2 april 2014 uitgevoerd via de CAWI-methode (computer-assisted web interviewing). De online steekproef is door TNS NIPO getrokken uit de TNS NIPO Consumerbase, het panel voor Nederlandse burgers/consumenten. Om tot een representatieve steekproef van Nederlanders te komen zijn quota gesteld op geslacht, leeftijd, opleiding, gezinsgrootte, regio en stemgedrag 2012. Voor het onderzoek zijn 1611 Nederlanders van 18 jaar en ouder uitgenodigd. Er hebben 1035 respondenten de online vragenlijst ingevuld (respons van 64%). Een weegfactor is toegevoegd om de verzamelde gegevens representatief te maken voor Nederlander 18 jaar en ouder.

² Hierbij moet worden opgemerkt dat deze resultaten zijn verkregen op basis van zelfrapportage in een hypothetische situatie, en geen registratie zijn van daadwerkelijk gedrag.

Bijlage Scenario's

Scenario 1 (n=266)

In Kisarawe, een streek in Tanzania, zijn veel bewoners hun grond kwijtgeraakt aan een groot Europees bedrijf. Dit bedrijf heeft soms zonder hun medeweten hun grond gekocht. Het gebruikt deze grond nu voor het verbouwen van planten voor het maken van biobrandstof. Sinds de verkoop kunnen de bewoners van Kisarawe niet meer hun eigen eten verbouwen. Ze hebben ook moeilijker toegang tot (schoon) water. Het Europese bedrijf had in ruil voor hun grond nieuwe voorzieningen voor de streek beloofd, zoals een ziekenhuis, nieuwe wegen en waterbronnen. Het bedrijf is de belofte nooit nagekomen.

Scenario 2 (n=259)

In Malawi is het hebben van een stukje land heel belangrijk en waardevol. Dit gaat bijvoorbeeld samen met het hebben van een inkomen en de zekerheid dat je je eigen eten kunt verbouwen. Veel werk op het land wordt in Malawi door vrouwen gedaan. Toch worden juist hun landrechten vaak niet formeel erkend. In Malawi is een succesvol project gestart, waarbij vrouwen voorlichting krijgen over hun landrechten en ook ondersteuning in het opeisen van deze rechten. Zo staan zij sterker in de maatschappij en kunnen zij er meer op vertrouwen dat ze voldoende te eten hebben. Zo kunnen ze zich ook beter wapenen tegen landroof door buitenlandse bedrijven.

Scenario 3 (n=256)

Landroof door buitenlandse bedrijven komt in Dakatcha in Kenia veel voor. Buitenlandse bedrijven kopen grond in Dakatcha, waardoor de bewoners er zelf geen eten meer kunnen verbouwen. De bewoners van deze streek kwamen in actie tegen een bedrijf dat met bulldozers hun bossen en akkers wilde vernielen om er een biobrandstofplantage aan te leggen. Hun acties met steun van lokale en internationale organisaties leidde ertoe dat de landroof werd gestopt en de bewoners hun land behielden. Er is sinds kort in Kenia een wet aangenomen die de inwoners beter zou moeten beschermen tegen landroof van buitenlandse bedrijven.

Scenario 4 (n=254)

Cola bevat veel suiker, die vaak uit verre landen wordt gehaald. De grond waarop dit verbouwd wordt is vaak niet eerlijk verkregen, maar van lokale boeren en boerinnen afgepakt. Als mensen dit weten, kunnen ze zelf beslissen deze Cola al dan niet te kopen. Dankzij het publiekelijk bekend maken van deze informatie en de daaruit volgende druk op Pepsi en Coca Cola hebben zij beloofd hun productieproces te gaan onderzoeken en geen suiker die verbouwd is op geroofd land te gebruiken.

Dit onderzoek is een uitgave van NCDO, mei 2014

NCDO, Postbus 94020, 1090 AD Amsterdam, tel +31 (0)20 568 87 55

www.ncdo.nl